Sitra / Eeva Hellström, johtava asiantuntija 15.3.2017

Ympäristövaliokunnalle

Lausunto:

VNS 1/2017 vp Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta Kestävän kehityksen Suomi – pitkäjänteisesti, johdonmukaisesti ja osallistavasti

1. YHTEISKUNTASITOUMUS MAHDOLLISTAMAAN PITKÄJÄNTEISTÄ TOTEUTUSTA

Suomen kestävän kehityksen politiikka on jo pitkään pyrkinyt vahvaan kansainväliseen edelläkävijyyteen. Hallituksen selonteko Agenda2030 toimeenpanosta pyrkii olemaan osa tätä jatkumoa.

Ollakseen edelläkävijä, Suomen tulee pyrkiä aktiivisesti kohti kunnianhimoisia tavoitteita. Selonteon lähtökohtana on kuitenkin ollut koota asiakirjaan jo olemassa olevat sekä hallituksen että hallinnon jo suunnittelemat toimet sen sijaan, että hallitus olisi pohtinut, mihin uusiin painopisteisiin ja toimenpiteisiin Suomen tulisi Agenda2030:n pohjalta sitoutua. Nykyinen lähestymistapa antaa siksi hieman hymistelevän vaikutelman. Hallitusohjelman jatkeen sijaan selonteon tulisi olla itsenäinen dokumentti, jossa lähtökohtana on kriittinen analyysi ja tahdonilmaisu liittyen nimenomaan Agenda2030:n tavoitteiden toimeenpanoon.

Selonteossa linjataan, että kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus on kansallinen kestävän kehityksen strateginen linjaus ja hallituksen toimeenpanosuunnitelma perustuu yhteiskuntasitoumuksen visioon, periaatteisiin ja tavoitteisiin, jotka luovat pitkän aikavälin linjaukset kestävän kehityksen työlle. Tämä linjaus on merkittävä, sillä sitoumus mahdollistaa näin kestävän kehityksen politiikan jatkuvuutta yli hallituskausien. Edellytyksen kuitenkin on, että jatkossa Agenda2030 vaikuttaa hallitusohjelmaan, eikä päinvastoin.

Kestävän kehityksen politiikan jatkuvuuden varmistamiseksi onkin erittäin tärkeää, että myös seuraavan hallituksen laatima Agenda2030 toimeenpanosuunnitelma pohjautuu yhteiskuntasitoumuksessa asetettuun pitemmän aikajänteen tavoiteviitekehykseen, joka on jo lähtökohtaisesti synkronoitu Agenda2030 tavoitteiden kanssa. Yhteiskuntasitoumuksen, sisältämien tavoitteiden tulisi jatkossa olla keskeisenä tausta-aineistona ja viitekehyksenä jo hallitusneuvotteluissa. On myös tärkeää, että kestävän kehityksen toimikunnan jäsenet – mm. puolueet – ovat aktiivisia sitoumuksen päivittämistarpeiden tunnistamisessa.

2. NÄKEMYS KESTÄVÄSTÄ TALOUDESTA RAJAA SUHDETTA YMPÄRISTÖÖN

Hallituksen toimeenpanosuunnitelma näkee **kestävän talouden** keskeisenä kestävän kehityksen keinona ja mahdollistajana. Periaatetasolla kyse on merkittävästä

linjauksesta, joka asemoi talouden itseisarvoisen tavoitteen sijaan keinoksi. Hallituksen tavoite nostaa Suomen talous kestävän kasvun ja kohenevan työllisyyden uralle näkyy kuitenkin vahvasti painopistealueiden linjauksissa. Siinä **talous ja työllisyys** nousevat monin paikoin asemaan, jossa ympäristö ja hyvinvointi nähdään kestävän talouden ja työllisyyden mahdollistajana, eikä päinvastoin.

Esimerkiksi valtaosa painopisteen ”Hiilineutraali ja Resurssiviisas Suomi” toimenpiteistä tähtää **kestävän liiketoiminnan** kehittämiseen. Esitetyt toimet edistävät vahvasti nk. kuudetta teollista vallankumousta, joka on biopohjainen sekä uusiutuvaan energiaan, kiertotalouteen ja teolliseen ekologiaan perustuva. Vaikka kestävän liiketoiminnan tavoitteet ovat pääosin erittäin kannatettavia, näkökulma ympäristöön jää kokonaisuudessa rajalliseksi.

Sitra panee kuitenkin suurella tyytyväisyydellä merkille sen, että uusiutuvan energian sekä biotalous- ja cleantech-ratkaisujen ohella hallitus sitoutuu toimeenpanosuunnitelmassa hyödyntämään **kiertotalouden** kasvavia mahdollisuuksia. Hallituksen toimeenpanosuunnitelman näkökulma kiertotalouteen kattaa monipuolisesti paitsi kestävän materiakieron tuotannossa, myös jätteiden hyödyntämisen sekä ravinnekierron. Lisäksi kokeilullisuutta hyödyntävä sekä eri toimijoiden laajalle yhteistyölle rakentuva toteutustapa on kannatettava.

3. HIILINEUTRAALI JA RESURSSIVIISAS YHTEISKUNTA UNOHTAA LUONNON JA IHMISEN

Painopistevalinta ”Hiilineutraali ja resurssiviisas Suomi” on periaatteessa osuva, sillä ilmastotoimet sekä luonnonvarojen kestävä käyttö on mm. toimeenpanosuunnitelman pohjaksi laaditussa VN-TEAS-hankkeessa (Avain2030) todettu keskeisiksi Suomen kestävän kehityksen kipupisteiksi.

Hiilineutraaliutta ja resurssiviisautta tavoitellessaan hallituksen toimeenpano-suunnitelma omaksuu nimenomaan kestävän tuotannon näkökulman. Sen sijaan suunnitelma ei juuri tarjoa välineitä tarttua hiilineutraaliuden ja resurssiviisauden ehkä keskeisimpään haasteeseen, eli Suomen kestämättömään **kulutusrakenteeseen**. Vastuu kestävästä kulutuksesta on toimeenpano-suunnitelmassa ikään kuin ”ulkoistettu” kansalaisille ja yhteisöille käsittelemällä aihepiiri painopistealueiden sijaan luvun 3 ”osallisuuden ja omistajuuden” politiikkaperiaatteen yhteydessä.

Raportin alussa mainitaan osuvasti, kuinka painopistealueet ovat keskinäisriippuvaisia ja että ”toinen painopistealue ei toteudu ilman toista”. Painopistekuvauksissa valitut kaksi painopistealuetta jäävät kuitenkin hyvin irrallisiksi toisistaan, jolloin YK:n Agenda2030:n keskeinen periaate eri tavoitteiden **integroidusta toteutuksesta** ontuu. Lähestymistapa ei tee oikeutta sille, miten tiiviisti päästöt ja resurssien käyttö kytkeytyvät hyvinvoinnin ja tasa-arvon tavoitteluun. Parhaiten painopisteen 1 ympäristötavoitteet sekä painopisteen 2 hyvinvointitavoitteet integroituvat toisiinsa **ihmisten arjessa ja asuinympäristössä**. Kuitenkin juuri näille alueille on ehdotettu kaikkein vähiten toimenpiteitä.

Selonteon merkittävänä puutteena on luonnon monimuotoisuuden turvaamisen saama heikko asema raportissa. On hämmentävää, että kansallisesti keskeisessä, 45-sivuisessa kestävän kehityksen politiikkalinjauksessa **luonnon monimuotoisuus** ja sen turvaaminen mainitaan ensisijaisesti biotalouden ja cleantech-ratkaisujen kehittämiseen liittyvänä reunaehtona.

Globaalin näkökulman osalta selonteko omaksuu lähinnä ihmisoikeus- ja kehityspoliittisen näkökulman, vaikka Agenda 2030 edellyttää laajempaa näkökulmaa siitä, miten myös oma kansallinen toimintamme vaikuttaa globaaleihin ympäristö- ja hyvinvointikysymyksiin.

4. POLITIIKKAPERIAATTEET RAKENTAVAT SILTOJA

Monien YK:n Agenda2030 tavoitteiden toteuttaminen vaatii syvällistä järjestelmätason yhteiskunnallista muutosta sekä uusia toimintamalleja niin hallinnonalojen välisessä koordinaatiossa ja yhteistyössä kuin kansalaisten ja sidosryhmien osallisuuden varmistamisessa. Esitetyt **politiikkaperiaatteet** – pitkäjänteisyys ja muutosvoimaisuus, johdonmukaisuus ja kumppanuus sekä omistajuus ja osallisuus – sekä niihin liittyvät toimenpidekokonaisuudet vahvistavat kestävän kehityksen asemointia eri hallinnonaloja ja politiikkalohkoja sekä sidosryhmien toimintaa läpileikkaavana tavoitteena. Toimeenpanosuunnitelman politiikkaperiaatteet muodostavatkin olennaisen osan raportin uutuusarvosta.

Toimenpide-ehdotuksista **ilmiöpohjaisen budjetoinnin** soveltamismahdollisuuksien selvittäminen on erittäin merkittävä askel pyrittäessä purkamaan Suomessa vallitsevia siiloutuneita hallintokäytäntöjä. Selvitys kannattaisi toteuttaa laajapohjaisena selvitysmiestyönä, jossa on mahdollisuus ennakkoluulottomasti katsoa ohi ja yli valtion talousarvion pääluokkamallin, meno- ja tulolajiluokittelun, valtion kirjanpitokäytäntöjen sekä nykyisen budjetointiprosessin.

Politiikkaperiaatteet sisältävät lukuisia toimenteitä, jotka liittyvät kestävän kehityksen politiikkaa tukevan **tiedon ja päätöksenteon vuorovaikutuksen** kehittämiseen. Ehdotuksiss on kiitettävästi huomioitu kestävän kehityksen tueksi tarvittavat erilaiset tiedonlähteet (mm. tutkimus, arviointi, ennakointi, kokeilut), mutta toimenpiteet ovat hajaantuneet moneen ja niillä on vaara jäädä irrallisiksi, ellei samaan aikaan panosteta merkittävästi myös eri tiedonlähteiden synteesiin ja yhteisiin tulkintaprosesseihin.

Agenda2030 toimeenpanosuunnitelman vuosikello ja kuvaus vaalikauden nelivuotissyklistä (luku 4) muodostaa hyvän pohjan toimeenpanon systemaattiselle **seurannalle ja arvioinnille**. Seurantajärjestelmä on onnistuneesti kytketty olemassa oleviin seurantajärjestelmiin (VTV, YK-raportointi, hallituksen vuosikertomus, TTS-suunnittelu, budjettiriihi ym.), mikä edesauttaa seurannan onnistumista ja vahvistaa arvioinnin vaikuttavuutta.